

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Ds 2019:10 Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar (Ju2019/01986/DOM)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i Ds 2019:10 Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar. Utredningen föreslår att det införs ett förbud mot att sprida bilder från rättegångar. Journalistförbundet anser att förbudet innebär en stor inskränkning av yttrande- och informationsfriheten. De skäl som utredningen lyfter fram som motiv till förbudet står, enligt Journalistförbundet, inte i proportion till de inskränkningar i de mänskliga rättigheterna som förslaget innebär. Mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet förslaget.

I andra hand anser Journalistförbundet att regeringen bör avvakta med lagstiftning och utreda frågan på nytt när de lagändringar som redan genomförts nyligen på området hunnit få effekt. Det handlar bland annat om förbudet mot att använda elektronisk utrustning i rättsalar. Förbudet trädde i kraft så sent som den 1 juli 2019.

Utredningens förslag

Det är sedan tidigare förbjudet att fotografera i rättsalar. Något förbud mot att sprida bilder som tagits i strid mot förbudet finns dock inte. Utredningen föreslår att ett sådant förbud införs i rättegångsbalken.

Utredningen innehåller inte något förslag om ändringar i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen. Grundlagsskyddade medier omfattas därmed inte av förbudet. Trots det skulle ett förbud mot att sprida bilder från rättegångar, enligt Journalistförbundet, innebära en stor inskränkning av yttrande- och informationsfriheten. Det kan vid en första anblick tyckas logiskt att en bild som är förbjuden att ta också ska vara förbjuden att sprida. Det finns dock flera anledningar bakom fotoförbudet, bland annat att det är störande för ordningen i domstolen att bilder tas. Logiken bygger också på att det är samma person som tar bilden som sprider den. Så behöver dock inte vara fallet eftersom förslaget, så som det är utformat, innebär ett generellt förbud mot att sprida bilder som är tagna i strid mot förbudet. Enligt Journalistförbundet bör lagstiftaren och rättsvårdande myndigheter lägga fokus på att lagföra personer som bryter mot fotoförbudet istället för att begränsa allas informationsfrihet på ett så pass ingripande sätt som föreslås i utredningen.

Ett av utredningens huvudskäl bakom förslaget är att bilder som sprids från rättsalar kan användas för att skrämja målsäganden och vittnen vilket inverkar negativt på personers vilja att bidra till att utreda brott. Journalistförbundet ifrågasätter inte att det idag förekommer problem med att vittnen och andra hotas och skräms till tystnad. Journalister är i hög utsträckning utsatta för liknande typer av påtryckningar i syfte att avskräcka journalister från att skriva om vissa ämnen. Journalistförbundet ifrågasätter dock om det är rätt väg att gå att inskränka allas yttrandefrihet för att komma åt dessa kriminella personer. Denna typ av handlingar kan dessutom i vissa fall lagföras med hjälp av andra brottsbestämmelser som till exempel övergrepp i rättsak. Journalistförbundet delar inte utredningens bedömning att inskränkningen i de grundläggande mänskliga rättigheterna står i proportion till ändamålen bakom förändringen.

Mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Liknade reformer har genomförts nyligen

Precis som utredningen tar upp har regeringen nyligen genomfört flera lagändringar som syftar till att skydda enskilda som deltar i domstolsförhandlingar. Den senaste lagändringen, som bygger på utredningen "Stärkt ordning och säkerhet i domstol" (SOU 2017:46), trädde i kraft så sent som den 1 juli 2019. Förändringen innebär bland annat ett förbud mot att fota in i rättsalen. Det infördes också ett förbud mot att använda elektronisk utrustning, till exempel mobiltelefoner, under domstolsförhandling. Enligt de nya reglerna ska elektronisk utrustning vara avstängd och undanstoppad under domstolsförhandling. Journalister kan dock beviljas undantag av rättens ordförande eftersom journalister behöver elektronisk utrustning för att kunna rapportera från rättegångar.

En annan lagändring trädde i kraft den 1 januari 2018. Då infördes brottet olaga integritetsintrång. Bestämmelsen innebär bland annat att det är förbjudet att sprida bild på en person "som befinner sig i en mycket utsatt situation" (4 kap. 6 c § brottsbalken). Eftersom bestämmelsen är ny och det saknas praxis är det ännu oklart om den nya bestämmelsen är tillämplig när det gäller till exempel bilder på vittnen vid en huvudförhandling. Det är därmed inte uteslutet att bestämmelsen är tillämplig på den typen av spridning som det nu aktuella förslaget är tänkt att stoppa.

Behovet av att förbjuda spridning av bilder från rättsalar utreddes så sent som 2017 då förslaget "Stärkt ordning och säkerhet i domstol" (SOU 2017:46) presenterades. Utredningen innehöll ett förslag om att utöka brottet olaga integritetsintrång med en ny punkt som specifikt skulle förbjuda spridning av bilder tagna i rättsal. Regeringen ansåg dock inte att det fanns skäl att införa något förbud mot spridning av den typen av bilder. Detta mot bakgrund av att det var oklart huruvida spridning av bilder från rättsalar redan omfattades av den annan del av bestämmelsen om olaga integritetsintrång:

"Frågan om spridning av integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer kan utgöra olaga integritetsintrång har ännu inte varit föremål för prövning. Mot den bakgrunden finns det inte skäl att nu komplettera det straffrättsliga skyddet mot

spridning av integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer genom ändringar i straffbestämmelsen om olaga integritetsinfrång.”¹

Den nu aktuella utredningen konstaterar att det fortfarande saknas praxis på området. Mot den bakgrunden anser Journalistförbundet att det fortsatt finns skäl att avvakta med ytterligare förbud mot spridning av bilder från rättegångar.

Ytterligare en anledning att avvakta är att invänta vilka effekter förbudet mot att använda elektronisk utrustning i rättsalar får. Det nya förbudet som trädde i kraft den 1 juli 2019 innebär en stor förändring för personer som besöker domstolen och det vore förvånande om det inte påverkar personers benägenhet att smygfota i rättsalen.

Som framgår av ovan avstyrker Journalistförbundet förslaget. I andra hand anser Journalistförbundet att regeringen bör avvakta med lagstiftning och utreda frågan på nytt när ovan nämnda lagändringar hunnit få effekt.

Generellt om behovet av insyn i domstolen

En viktig processrättslig princip i Sverige är offentlighetsprincipen som bland annat säger att domstolsförhandlingar som huvudregel ska vara öppna för allmänheten (förhandlingsoffentligheten). Möjligheten till insyn i rättsprocessen fyller en viktig funktion inte minst ur demokratisk synpunkt. Domstolsförhandlingar ska inte ske i hemlighet utan tåla insyn och granskning.

Fotograferingsförbudet infördes i samband med att rättegångsbalken trädde i kraft 1948. Bakgrunden till förbudet var inte i första hand att skydda den personliga integriteten utan att fotograferingen ansågs kunna störa förhandlingen.

”Fotografering i rättsalen verkar i allmänhet störande på förhandlingen och kan, då det gäller tilltalad i brottmål, vara ägnad att utsätta denne, för ett onödigt lidande. Med hänsyn härtill och för att undgå ojämnhet i tillämpningen har i första stycket tredje punkten stadgats ovillkorligt förbud mot fotografering i rättsalen. Tydligt är emellertid, att stadgandet avser förbud mot fotografering endast under pågående förhandling.”²

När bestämmelsen infördes mötte den kritik i riksdagen bland annat eftersom den ansågs innebära en inkonsekvent inskränkning av förhandlingsoffentligheten.³

Den som deltar i en domstolsförhandling ska skyddas från kränkningar. Behovet av skydd för den enskilde måste dock vägas mot behovet av insyn i domstolens verksamhet. Enligt Journalistförbundet har behovet av insyn vid domstolsförhandlingar på senare år helt hamnat i skymundan av diskussionerna om behovet av att skydda integriteten hos personer som närvarar vid domstolsförhandlingarna. Detta är enligt Journalistförbundet en olycklig utveckling, inte bara för att det försvårar för till exempel journalister att bevaka rättegångar, utan också eftersom det på sikt riskerar att påverka förtroendet för domstolarna negativt. Ett förbud mot spridning av bilder från rättsalar riskerar att sända signalen att det som händer i rättsalen är hemligt, vilket i förlängningen kommer att bidra till ett minskat förtroende för rättsväsendet.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet

¹ Se Prop. 2018/19:81 s. 46.

² Se SOU 1938:44 s. 113.

³ Se Prop 2004/05:131 s. 113 f.